ئۇ نېمە؟

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى

توختاش بەكرى

ئۇ نېمە؟

(شېئرىي تېپىشماقلار)

مەسئۇل مۇھەررىرى: ياسىن ئىمىن

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى

ئۇ نېمە؟

*

شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى قۇرۇلۇش كوچىسى 9 ـ قورا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇ باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 787×1092مم، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 3·125
1984 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1984 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: MR10124·89
سانى: 1 —— 6,700
باھاسى: 22 پۇڭ

ئاپتوردىن

ياش دوستلار، بىر چاغلاردا مەنمۇ سىلەردەك كىچىك ئىدىم. ھىكايە، چۆچەك، شېئىر، قوشاق، مەسەل، تېپىشماقلارغا ئامراق ئىدىم. ئەپسۇسكى، ماڭا چۆچەك - تېپىشماقلار ئېيتىپ بېرىدىغان مومام ياكى ئاپام يوق ئىدى. دادام بولسىمۇ يوقسۇللۇق ۋە ئاغرىق ئازاۋىدا بىر نىمە دەپ بېرىشكە رايى بارمايتتى، شۇڭا كوپىنچە كۈندۈزى كىشىلەر توپلاشقان يەرلەر بىلەن كەچتە نان ياققان تونۇر باشلىرىلا مېنىڭ بۇ جەھەتتىكى تەشنالىقىمنى ئاز - تولا باساتتى. كېيىنچە يېزا مەكتىۋىدە ئوقۇغان بولسامۇ، بۈگۈنكى سىلەردەك دەرستىن سىرت گېزىت - ژورناللاردىن پايدىلىنىش نەدە دەيسىلەر. كېيىنچە دادامنۇ ئولۇپ كەتتى، يىتىملىق كوچىسىدىن بىزنى ئازاتلىققا ئېلىپ چىققان كوممۇنىستىك پارتىيىلا تارتىۋالدى. شەھەر مەكتەپلىرىدە ئوقۇپ، مەرىپەت قۇچىقىدا ياپراپ كەتتىم. كىتاپ دەمسىلەر، گېزىت دەمسىلەر، كىنو دەمسىلەر ئايىھاي... قويۇۋېرىڭلار! چاكىلداپ كەتكەن تاڭلايلىرىمغا ھوزۇر بېغىشلاندى. مەن دەرسلىرىمنى ياخشى ئوقۇپلا قالماي، گۈزەل ئەدەبىياتقا قىزغىن كىرىشىپ كەتتىم. ئوقۇدۇم، ئويلىدىم، يېزىشنى مەشق قىلدىم.

مانا بۈگۈنكى كۈندە، مەكتەپ، ئوقۇغۇچىلار تۇرمۇشى، قۇشلار، ھايۋانلار، ھاشارەتلەر، زىرائەتلەر،

مۆدلەر، كوكتاتلار، يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى، ماشىنا-ئۇسكۇنىلەر، ئائىلە تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى، تەبىئەت ھادىسىلىرى، ئادەم ئورگانىزملىرى ۋە باشقىلاردىن بولۇپ بىرقانچە تېپىشماق ھەمدە ئىككى تېپىشماقلىق ئېيتىشىش يېزىپ سىلەرگە سۇنۇپ ئولتۇرۇپتىمەن.

تېپىشماقلارنىڭ بەزىلىرى ئۇزۇن، بەزىلىرى قىسقا، بەزىلىرى يۇزە، بەزىلىرىنىڭ يولىسا تىلى ئېغىر بولۇپ قالدى. بۇ جەھەتتە خىجىللىق ھىس قىلىمەن. قىزغىن تەنقىت ھەم مەسلىھەت بېرىشىڭلارنى تولىمۇ ئۈمىت قىلىمەن.

1

بارسام بارغىم كېلىدۇ،
كەلمەس زادى ئايرىلغىم.
قۇچاق ئېچىپ ئانامدەك،
كەل، كەل! — دەيدۇ ئارىغىم.

قوزىچاقتەك، تايچاقتەك،
يايرايدىغان يايلىغىم.
ئاشار ئۆنىڭ قوينىدا،
ئەقىل - ئىدرەك، بايلىغىم.

ساۋاقداشلار توختالماي،
تېپىڭلار بۇ قانداق جاي؟

2

كەپتىرىم بار بەك ئوماق،
كورسەڭ قاردەك ئاپپاقتۇر.
ئامراقلىقىڭ كېلىدۇ،
قاناتلىرى قات-قاتتۇر.

بەزىلەرنىڭ كەپتىرى،
تۈكلىرى يوق چاپاقتۇر.
بەلكىم يىخوت ئىگىسى،
دان بېرىشى چاتاقتۇر.

قېنى دوستلار ئالدىرىماي،
تېپىڭ بۇنى قالدۇرماي.

3

داستىخىنىم بار مېنىڭ،
ئىگە ئۇسسىل ھېكمەتكە.
نىمە يىسەڭ كەم ئەمەس،
ئۇچى تولغان نېمەتكە.

شۇنداقتىمۇ مۇھتاج ئۇ،
ئەجرىگە، مېھنەتكە.
قەدىرلىسەڭ ۋە سۆيسەڭ،
باي بولىسەن خىسلەتكە.

قېنى دوستۇم سىز چاپسان
تېپىڭ قانداق داستىخان؟

4

تايچىقىم بار چىرايلىق،
قوۋۇرغىسى بىلىنمەس.
ئىشارەتكە مايىل ئۇ،
سۇ ئىچمەس، يا يەم يىمەس.

چۇلۇۋۇرى يوق، كونۇك ئۇ،
قويۇپ قويسام زېرىكمەس.
شىر-شىر قىلىپ پۇشقۇرۇپ،
قانچە چاپسام تېرىكمەس.

ساۋاقداشلار ئايلىناي،
تېپىڭلار بۇ قانداق تاي؟

5

ئانا دىسەڭ ئاناڭدۇر،
مېھرىۋانىڭ پاناڭدۇر.
ياكى ئاتاڭ، يا ئاكاڭ،
ياكى ھەدەڭ، تاغاڭدۇر.

بال تېمىتار ئاغزىڭغا،
سۆزى ئىسسىل تائامدۇر.
ئۇنى رەنجىتكەن كىشى،
ئەقىلسىزدۇر، نادانىدۇر.

كىم بىلىدۇ، ئويلىغىن،
جاۋاپ بەرمەي قويمىغىن؟

6

سازاۋەردۇر ماختاشقا،
باش بارماقنىڭ ئىگىسى.
كورەڭلەپمۇ كەتمەيدۇ،
كەمتەرلىكنىڭ ئىنىسى.

ئوقۇغاننى، كۆرگەننى،
قويۇپ بەرمەس مىڭىسى.
مەكتەپتە ھازىر ئۇ،
مۇكاپاتنىڭ ئىگىسى.

قېنى دوستۇم ئويلىغىن،
سەنمۇ ئۇنى دورىغىن!

7

تارازىسى ئومۇرنىڭ،
قىممەتلىكتۇر ئىنسانغا.
ئەتىۋار ھەم كېرەكلىك،
ئىرىشچانغا، ئىشچانغا.

ئاققان سۇ ئۇ، ئاتقان ئوق،
كېتىۋېرەر نىشانغا.
قەدىرلىمەي ئۆتسەڭ سەن،
قالىسەن چوڭ پۇشمانغا.

شۇڭا ھورۇن بولمىغىن،
بۇنى تاپماي قويمىغىن؟

8

كەچىككىنە پىندەك بار،
قولى بىلەن پۇتى يوق.
تىگىپ قويساڭ سەكرەيدۇ،
شۇنچە تىتىك، شۇنچە شوخ.

قىلىقلىرى بەك تاتلىق،
قوزغار دىلدا ھەۋەس - زوق.
جەڭ مەيدانى ئۇستەلدۇر،
ئۇزى گويا ئۇچار ئوق.

بەكمۇ ئوڭاي ئويلانساڭ،
مۇكاپات بار تىز تاپساڭ!

9

بىر دوستۇم بار ھەر كۇنى،
گىرە سالار بوينۇمغا.
ھەم يىپەكلەر ئىلگىرى،
نۇرلار چىچىپ يولۇمغا.

پۇرىغاندەك سىزىلەر —
قىزىلگۇلدەك بۇرنۇمغا.
چىن سادىقمەن، ئامراقمەن،
سەپەرداش شۇ دوستۇمغا.

قانداق دوست ئۇ مىھرىۋان،
جاۋاپ بەرگىن قەدىردان؟

10

سىرتى رەڭلىك، سىرلانغان،
توت بۇرجەكلىك ئۇزۇنچاق.
ئىچىلار ھەم يىپىلار،
دەپ قالمىغىن ئويۇنچاق.

قىرىنداش ھەم ئۇچۇرگۇچ،
ياتار ئۇندا خاتىرجەم.
خىزمەت قىلار ئاسرىغان —
دوستلار ئۇچۇن ھەمىشەم.

بار سەندىمۇ مىنىڭچە،
ئىسمى نىمە ئويغۇرچە؟

11

ئۇچار كوكتە غارقىراپ،
كۈن نۇرىدا پارقىراپ.
كىچىك ئىنى - سىڭىللار،
كورسە يۈگۈرۈر ۋارقىراپ:

كېتىپ قالار ئالدىراش،
يېرىپ بۇلۇت كوكسىنى.
بۇركۈتلەرچە ئالار ئۇ،
گېزى كەلسە «تۇلكە» نى.

جاۋاپ بېرىڭ نىمە بۇ،
كوكتە ئۇچقان قۇشمۇ ئۇ.

12

پىلدىرلايدۇ قۇلىغى،
شىلدىرلايدۇ قۇيرۇغى.
ئىگىز ئۇچار، پەس ئۇچار،
شامال ئۇنىڭ ئوزۇغى.

كېتەلمەيدۇ ئۇزاققا،
چۈنكى تىزگىن قولۇمدا.
ئۇچۇپ كېلەر گاھ دىسەم،
ماڭسام، ماڭار يولۇمدا.

قېنى دوستۇم ئويلاپ تاپ،
تېپىشماققا خاس جاۋاپ.

13

باھار كەلسە سايرايدۇ،
بۇلبۇل، كاككۇك، بوز تورغاي.
دىخان ئاكام قولىدا،
پارقىرايدۇ تولۇن ئاي.

تولۇن ئايدۇر دىخاننىڭ،
بىر ئومۇرلىك ئامرىغى.
ئۇنىڭ بىلەن تاتلىقتۇر،
ئىش - ئەمگەكنىڭ قايمىغى.

دوستۇم سەندىن مەن سوراي،
ئۇ قانداقچە تولۇن ئاي؟

14

گىرە - گىرە تاپىنى،
قىزىل - يېشىل چاپىنى.
ماي يىلەن سۇ خالايدۇ،
ئۇنىڭ گاڭ ئاشقازىنى.

رېتىملىق شات سايرايدۇ،
ئۆزى يۇۋاش جانىۋار.
يۈز ئوكۈزنىڭ ئىشىنى،
بىر سوتكىدا ئارتقۇرار.

دوستۇم يېقىن كەلگىنچۇ،
بۇنى ئېيتىپ بەرگىنچۇ!

15

يېگى چىققان ئاي ئوخشاش،
ۋال - ۋۇل قىلار قولۇڭدا.
ئېتىزلارنىڭ چاچلىرى،
چۈشۈرۈلەر ئۇنىڭدا.

سىرداش دوستۇم دەيدىكەن،
نەتىۋارلاپ دىخانلار.
جەم بولماسكەن ئۇنىڭسىز،
خامانغا دان ئالتۇنلار.

نىمە ئەسۋاپ بىلەمسەن؟
ئىشلىتىشنى خالامسەن؟

16

كېرىپ يوغان مەيدىنى،
كوزلەپ ئېتىز، سەھنىنى.
يېتىپ كەلدى بىر سايمان،
مەپتۇن قىلىپ ھەممىنى.

ئۇسۇل ئويناپ بوغدايلار،
ئاڭا تازىم قىلىشتى.
ئوغاق، ئارا، تۇلۇقلار،
دەرھال ئورۇن بېرىشتى.

ئورۇپ، تېپىپ ھەم سورۇپ،
داننى قاپقا سېلىشتى.
بۇرۇت تولغاپ دىخانلار،
جانلىق خامان دېيىشتى.

بۇ نېمە دۇر دېسەڭىز،
ئويلاپ جاۋاپ بەرسەڭىز.

17

باش باھارنىڭ ئەلچىسى،
قوشاقچىسى، كۈيچىسى.
ئىش - ئەمگەكنىڭ، چىلىشنىڭ،
نەغمىچىسى، تويچىسى.

ئەگەردە ئۇ خالىسا،
بۇلبۇلمۇ بولالايدۇ.
ئاغزىدا ھەم بىر ئەپلەك،
قوشچىنى دورالايدۇ.

تايچاق دەيسەن كىشنىسە،
گاھ مەرىسە قوزىچاق.
بىراق كىچىك قۇشتۇر ئۇ،
ئىسمى نېمە ئويلاپباق؟

18

ئىگىز ئۇچار، رەت ئۇچار،
ئىنتىزاملىق ئەسكەردەك.
بىرخىل تاۋۇش چىقىرار،
بىر، ئىككى، ئۈچ دېگەندەك.

گويا كى ئۇ قاناتلىق،
ئاغامچىسى ئاسماننىڭ.
قاناتلىنار تۇيغۇسى،
بۇنى كورگەن دېخاننىڭ.

دېمەك ئاشۇ مەزگىلچان،
قايسى قۇش ئۇ تەشكىلچان؟

19

قىزىل گۈلنىڭ ئاشىقى،
خۇمارى ساز - ناخشىنىڭ.
باشمالتاقتەك لېكىن ئۇ،
ئىگىسى گۈل - باغچىنىڭ.

ئۇ بار يەردە ئىش قايناق،
ياقار دىلغا ئىشتىياق.
مەغرۇر، جۇشقۇن ئاۋازى،
ئاڭا ھەممە بەك ئامراق.

ئۇنىڭ ئېيتقان ناخشىسى،
ھېسسىيات ـ ئىلھام بۇلىغى.
ئۇ قانداق جان دوستلۇرۇم،
نام ـ نىشانى تۇلۇغى.

20

سايراشلىرى بەك مۇڭلۇق،
كېتەر دىلنى ئازاپلاپ.
سايرار ئۇچۇپ يۈرۈپمۇ،
ھەتتا كۆلەر قاقاقلاپ.

كۆلكىسىنىڭ، كۈيىنىڭ،
سىرى باردەك قىلىدۇ.
كورۇنۇشى پاختەكتەك،
ئىسمىنى كىم بىلىدۇ؟

21

سەھەر سالقىن شامالدا،
ئورلەپ، پەسلەپ پىرىلدار.
ئىش قىزىتساڭ، بېشىڭدا ـ
زىل ئاۋازدا چىرىلدار.

بوز دالادۇر ماكانى،
پەرۋانىسى دىخاننىڭ.
زېھنى خېلى ئوتكۇردۇر،
بۇنى دەرھال تاپقاننىڭ.

22

بېدىلىگۇ ـ بۇغدايلىق،
ناخشا ئېيتار سەھنىسى.
ياز كەلگەندە تېخىمۇ،
قىزىپ كېتەر بەزمىسى.

ماڭساڭ ئېتىز ئارىلاپ،
«كۆر» قىلىپ ئۇچار قېشىڭدىن.
چوچۇمەستىن قالمايسەن،
سۇ قۇيغاندەك بېشىڭدىن.

گوشى بەكمۇ تاتلىقتۇر،
ئۇ قوش نىمە ئاتلىقتۇر؟

23

ئاپپاق ـ قارا لاتىدىن،
قۇراق ـ قۇراق كوينىگى.
قاراقچىلىق ـ چۇمپەنلىك،
ئۇنىڭ ئىسپلاس ھۇنىرى.

شاقاق ـ شاقاق ئاۋازى،
ساپايىنى ئەسلىتەر.
چىرقىرىتىپ چوجىنى،
ئاسمان بويلاپ ئۇسپ كېتەر.

ئۇ بار يەردە ئۇۋىدا،
تۇخۇملارمۇ تۇرمايدۇ.
«سۇتتىن ئاقمەن» دەپ تېخى،
كاززاپلارچە توۋلايدۇ.

قانداق قۇش ئۇ قان ئىچەر،
ساۋاقداشىم جاۋاپ بەر؟

24

كىچىك، چاققان مەرداند،
بارچە قۇشنىڭ سەردارى.
جەڭ قىلىدۇ ھاۋادا،
كوكرىگىدە مادارى.

كورسە قاغا ـ قۇزغۇنلار،
جانىنىڭ غېمىگە چۈشەر.
شۇڭا ھەر يان تىپىرلاپ،
قېچىپ تاملارغا ئۇسەر.

غەنىمەتنى ئېلىپ كېتەر،
چۇشۇرمەستىن يەرگە ئۇ.
تاپىنى چوقۇپ ئولتۇرماس،
قانداق باتۇر قۇشتۇر بۇ؟

25

كوزى بوكتە ئېتىلگەن،
تۇمشۇقلىرى ئېگىلگەن.
تۇرار مەغرۇر، مەردانە،
تىرناقلىرى كېرىلگەن.

23

ئاپپاق ـ قارا لاتىدىن،
قۇراق ـ قۇراق كوينىگى.
قاراقچىلىق ـ چۇمپەنلىك،
ئۇنىڭ ئىسپلاس ھۇنىرى.

شاقاق ـ شاقاق ئاۋازى،
ساپايىنى ئەسلىتەر.
چىرقىرىتىپ چوجىنى،
ئاسمان بويلاپ ئىسپ كېتەر.

ئۇ بار يەردە ئۇۋىدا،
توخۇملارمۇ تۇرمايدۇ.
«سۇتتىن ئاقمەن» دەپ تېخى،
كاززاپلارچە توۋلايدۇ.

قانداق قۇش ئۇ قان ئىچەر،
ساۋاقدىشىم جاۋاپ بەر؟

24

كىچىك، چاققان مەردانە،
بارچە قۇشنىڭ سەردارى.
جەڭ قىلىدۇ ھاۋادا،
كوكرىگىدە مادارى.

كورسە قاغا ـ قۇزغۇنلار،
جانىنىڭ غېمىگە چۇشەر.
شۇڭا ھەر يان تېپىرلاپ،
قېچىپ تاملارغا ئۇسەر.

غەنىمەتنى ئېلىپ كېتەر،
چۇشۇرمەستىن يەرگە ئۇ.
تاپىنى چوقۇپ ئولتۇرماس،
قانداق باتۇر قۇشتۇر بۇ؟

25

كوزى بوكتە ئېتىلگەن،
تۇمشۇقلىرى ئېگىلگەن.
تۇرار مەغرۇر، مەردانە،
تىرناقلىرى كېرىلگەن.

ئۆزى ھەيۋەت قارامدۇر،
گوشلا ئاڭا تائامدۇر.
تۈلكە، جەرەن ئوۋلاشتا،
ئالغۇر، شۇنچە پالۋاندۇر.

كۆچى تولا پۈتىدا،
پۈكلەپ باسار يىرتقۇچنى.
باقار قەيسەر چۇپانلار،
كورگەنمۇ سىز شۇ قۇشنى؟

26

قانات قاقار لەپىلدەپ،
كوكتە تۇرۇپ يەم ئىزلەپ.
يوتىكىلەر ھەم دەممۇ دەم،
كولچەكلەرگە دىۋەيلەپ.

قويار ئەنسىز چىرقىراپ،
ئالالماستىن پاقىمۇ.
جۇرئىتى يوق بىر جانكى،
دوستۇم قېنى تاپىنچۇ؟

27

ھۇ - ھۇلايدۇ ئۇخلىماي.
ئەسكى تامدا، جاڭگالدا.
شۇملۇق تىلەپ ئوتەر ھەم،
گورۇستاندا، ئارماندا.

دەيدۇ ئۇنى كىشىلەر،
مەستانىسى تۈنلەرنىڭ.
قارغىشچىسى ھەمدە ئۇ،
پارلاق گۈزەل كۈنلەرنىڭ.

شۇڭا بولدى سىمۋول،
«توت زىيانداش» ئاپەتكە.
بەرمەيلى جاي گۈلزاردىن،
شۇم قۇشلارغا ئەبەدكە.

تەرىپىنى يازدىم مەن،
ئىسمىنى ئېيت، دوستۇم سەن؟

28

ئۆزى قارا مەخلۇقتۇر،
قونمايدىغان يېرى يوق.
يازدا مىڭلاپ كۆپىيەر،
قىشتا بولسا جېنى يوق.

پۈتى بىلەن توشۇيدۇ،
مىكروپ بىلەن مەينەتنى.
پالاق ئالدە قولۇڭغا،
يوللا ئاڭا ئەجەلنى.

رەزىل شۇنچە ھەم بىزەڭ،
ئېيتقىن دوستۇم، سەن بىلسەڭ؟

29

تۇرۇلۇپ چوپ-سازلىقتىن،
ئۇچۇپ كېلەر غىڭىلدار.
قىلتىرىقتەك نەشتىرى،
چاقسا تېنىڭ چىمىلدار.

بايقىمىساڭ قېنىڭنى،
شورىۋالار تويغىچە.
قېچىپ كېتەر ۋىڭىلدە،
شاپىلاقتا ئۇرغىچە.

سەل چاغلىما ساۋاقداش،
ئۇ تارقىتار بەزگەكنى.
دورا چېچىپ، ئوت ئېچىپ،
يوقات ئۇ شۇم ئەبلەخنى.

تونۇمسەن شۇ دۈشمەننى،
ئىنسانلارغا ئۆچمەننى؟

30

پۈتى ئالتە ئەۋرىگەي،
يۈرەر يەردە سەزدۈرمەي.
رەڭگى قۇرۇق داڭگالدەك،
تۇتۇپ قويما مەنسىتمەي.

چېقىۋالار چاياندەك،
زەھىرى يامان يىلاندەك.

31

كۆرۈنمەيدۇ پۈتلىرى،
چوپلۇكتە ئات يېتەلمەس.
توپىلاڭدا ئىغاڭلاپ،
قېچىشقىمۇ ئۈلگۈرمەس.

ئەۋرىشىم قىلىچ دەيسەن،
سۇنى يېرىپ ماڭغاندا.
زەھەر تامار ئاغزىدىن،
جان ساق قالماس چاققاندا.

بۇ قانداقچە زىياندىش،
ئويلاپ تاپقىن ساۋاقداش؟

32

ئاندا - ساندا ئۇچرايدۇ،
كونا مىلىق ئۇۋۇسى.
تۇتالمايسەن دەرھاللا،
تىكەنلىكتۇر جۇۋۇسى.

چىشلىۋېلىپ يىلاننى،
يېتىۋالار تۈگۈلۈپ.
كۆرەر شۇندا يىلانباي،
كورمىگەننى تورۇلۇپ ...

تىكەنلىرى خەنجەردەك،
ھالاك قىلار يىلاننى،
كورگەنمۇ سىز ئاشۇنداق،
جاسارەتلىك پالۋاننى.

33

قولى بارۇ، پۇتى بار،
سازلىقلاردا ئۆيى بار.
باش باھاردا بەس - بەستە،
ئېيتىپ پۈتمەس كۈيى بار.

بۇلاقلارنىڭ يۈزىگە،
رېشىلىيە ياپىدۇ.
يود چىقىرىپ تېنىدىن،
سۈزۈك سۇغا قاتىدۇ.

پايدىسى بار ئىنسانغا،
ساڭغىلماس بۇغدىيەك.
سۇرۇشتۇرسەم تېۋىپتىن،
جىق كېسەلگە دورىدەك.

ئەسلەپ يۈرگەن جايىنى،
ئېيتىپ بېرىدۇ نامىنى.

34

يۈگۈرگىنى يۈگۈرگەن،
بۇلۇڭلاردىن بۇلۇڭغا.
زېمىنى كۆپ زىيانداش،
سەل قارىما ئۇنىڭغا.

تېپىش چىقار ئاستىدىن،
نەدە بولسا ئاشلىغىڭ.
غاجىلايدۇ نېنىڭنى،
بۇلغايدۇ تامىقىڭ.

بىلسەڭ ئەگەر تاپقاندا،
يوقات مۈشۈك، قاپقاندا.

35

بىر مەخلۇق بار قىلىقى،
قىزىقارلىق، رەتلىكتۇر.
تاماق ئىچىپ بولغاندا،
يۈز يۇيۇشى ئەپلىكتۇر.

يۈز يۇيۇشتا تىلىدا،
ھۆل قىلىدۇ ئالقىنىنى.
سۈرتەر ئاندىن يۈزىنى،
كۆرگەنمۇ سىز بۇ ھالىنى.

ئىچەر تاماق ھەر دائىم،
شىرەڭگىزنىڭ ئاستىدا.
كۆزى ئوتكۈر تۈنلەردە،
كۆزەتچىلىك ۋاقتىدا.

پايلاقچى ئۇ چاشقانغا،
رەھمەت دەيمەن تاپقانغا!

36

كورسەڭ خۇددى چېكەتكە،
ئىككى پۇتى ھەيۋەتلىك.
سادىق دوستتۇر قالغاچقا،
جىددى پەيتتە كېرەكلىك.

بالىسىنى قالغاچنىڭ،
يېمەك بولسا شۇم ئىلان.
جان دوستىنى قالغاچ،
تېپىپ كېلەر شۇ ھامان.

قاراۋۇللۇق قىلىدۇ،
رۇسلاپ ئىككى پۇتىنى.
قۇيار ئىلان كوزىنى،
بەتلەپ غەزەپ ئوقىنى.

خاسىيەتلىك قاناق جان،
لازىم ئاكا قانداق نام؟

37

گۈلگە قونسا گۈل دەيسەن،
زەر تالقاندىن قانىتى.
گۈلدىن - گۈلگە قونماقلىق،
ئۇنىڭ خىسلەت ئادىتى.

تەنتەنىلىك يازلارنىڭ،
ھەركىمسىگە تويمايدۇ.
ئۇنى كورگەن بالىلار،
تۇتسام دەيدۇ، قوغلايدۇ.

گۈل دەي دىسەك پۈراقسىز،
قانداق جان ئۇ تۇراقسىز؟

38

يېشىل، سېرىق، رەڭگا - رەڭ،
خۇددى ئوتنىڭ ئۇچقۇنى.
يېقىلغاندا لامپىلار،
باشلىنىدۇ ئويۇنى.

ئوتقا ئامراق، ئاشىقتۇر،
ئىشقىنىڭ يوق ئولچىمى.
ئەرزىمەس جان بولسىمۇ،
مەردانىدۇر ئولۇمى.

ئوتقا ئاشىق سەرسانە،
قانداق جان ئۇ مەردانە؟

39

بېلى زەپمۇ ئىنچىكە،
قىمىر - قىمىر ھەركەتلىك.
ئەتىيازدىن كۈزگىچە،
ئىشنى ئىشلەر بەركەتلىك.

يەر ئاستىدا ئۆيلىرى،
ئىشىك ئالدى تاغ - داۋان.
بوش ئۆتكۈزمەس ۋاقتىنى،
دائىم ئىشقا ئالدىرىغان.

غەيرى كۆچىنىڭ ئالدىدا،
ئىجتىھاتلىق، ئۈمەكلىك.
چېكە تىكە - يۇ، دانلارنى،
ئېلىپ كېلەر بەك ئەپلىك.

تىرىشچانلىقى، ئىشچانلىقى،
سەۋولى، ئۈلگىسى.
مىڭلاپ - مىڭلاپ ياشايدۇ،
قۇرۇق يەردە ئۆگىسى.

قارا - قىزىل كىچىك تەن،
ئۈچ تال قىچا گەۋدىسى.
تېپىڭلار ئۇ قانداق جان،
تۇتساڭ تەييار زەربىسى؟

40

يال - يال تونلۇق جانىۋار،
قۇلاقلىرى شىڭتايغان.
كەمشۈك يېرىق كالپۇكى،
بۇرۇتلىرى دىڭگايغان.

دوزى ۋال - ۋۇل ئوت مونچاق،
ئۆزى بەكمۇ قورقۇنچاق.
ئات يەتكۈزمەس دالىدا،
قوقاس سېلىپ قوغلىساق.

خالىدا ئۇ بەك شىتىل،
ئۇسۇل ئوينار خىلمۇ - خىل.
توشمايدىغان چارەككە،
قويرۇغى بار بەك ئىسىل.

ساۋاقداشلار تېپىڭلار،
نامىنى ھەم ئېيتىڭلار.

41

قوي - قوزىنى ئوۋلايدۇ،
ئاچ قالسا سەت ھۇلايدۇ.
يانىدۇ ئوت كوزىدىن،
قان ئىچىدۇ، تويمايدۇ.

قاراقچىلىق، قاتىللىق،
شۇمپەيلىكتە داڭقى بار.
چارۋىچىلار ئاغزىدا،
يەرگىنىشلىك نامى بار.

قاپقان ئۇنىڭ جاجىسى،
بەش ئاتاردۇر ئاكىسى.
كەم يوقاتسا بار ئاتا،
مۇكاپات، ئەل ئالقىشى.

ئېيتقىن بىلسەڭ ئىسمىنى،
كورسەڭ سۇندۇر چىشىنى.

42

تۇمشۇغى سەل ئۇزۇنچاق،
قۇيرۇغى تەڭ ئۇزىگە.
قۇيرۇق يوغان بولمىسا،
ئوخشاپ كېتەر بورىگە.

بارچە هايۋان ئىچىدە،
مىجەز - خۇلقى ئوزگىدۇر.
قۇۋلۇق - شۇملۇق بابىدا،
ساختىپەزگە ئۇلگىدۇر.

تۇمشۇغىدىن ئىلىنار،
بولسىمۇ گەر هىلىسى.
دۇشمەن بولار ئوزىگە،
يال - يال ئىسىل تېرىسى.

ماكانى تاغ ئورمانلىق،
ياداڭ، ئوڭگۇر، جاڭگاللىق.

43

ئەگرى - بۈگرى بوينى بار،
يېتەر ئىگىز شاخقىمۇ.
دۇمبىسىدە گوش ئىگەر،
چۈشمەس يۈكى چاپسىمۇ.

يەتمەس يەرگە قۇيرۇغى،
ئورە تۇرماق، ياتسىمۇ.
ئېلىپ كېتەر تىز پۈكمەي،
هەسسىلەپ يۈك ئارتسىمۇ.

شۇڭا ئۇنى كىشىلەر،
چول كېمىسى ئاتايدۇ.
ئۇسسىز قالسا سۇتكىلاپ،
هالسىرماستىن قاتنايدۇ.

ئوزى ئىگىز هەيۋەتلىك،
قانداق هايۋان غەيرەتلىك؟

44

چېچى تال - تال تالادۇر،
ئۆيى يايلاق - دالادۇر.
مىنسەڭ ئۇچار شامالدەك،
تاغ - داۋانلار ئاشادۇر.

جەڭدە، ئىشتا، بەيگىدە،
قول - قاناتۇ ھەم ئاياق.
چوپانلارنىڭ جان دوستى،
بەھۇدە يېمەس تاياق.

ئۆزى چېچەن، زېرەكتۇر،
بارچە ئىشتا كېرەكتۇر.

45

يۇۋاش، ئوماق جانىۋار،
پارچە ئالتۇن نامى بار.
گۆشى تەملىك، قۇۋۋەتلىك،
ماي، سۈتىنىڭ داڭقى بار.

سارجا، سوكنا رەخت بولار،
مەيىن، بۇدرە كۆينىكى.
ئەلا سۈپەت ئوغۇتتۇر،
مايىقى ۋە سۈيدۈكى.

46

دومەن، مىسكىن جانىۋار،
پەستۇر ئۇنىڭ گەجگىسى.
بوزەك بولماس بۆرىگە،
بېشىدا بار نەيزىسى.

ئىنسانلارغا بېرەر ئۇ،
گۆش، قايماغۇ، سېرىقماي.
رازى قىلار باقساڭ ھەم،
يەم - خەشەكتىن ئايىماي.

يوقتۇر ئەسلا ھىيلىسى،
خۇرۇم بولار تېرىسى.

47

كۆچى ئاتتىن قالمايدۇ،
ئىشتا ئارقا يانمايدۇ.
نېمە بەرسەڭ شۇنى يەپ،
ھامان ئالغا چامدايدۇ.

ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى،
ئات، كالا ھەم ئىشەكتۇر.
ئۆزى نەسىل بېرەلمەس،
نەسىل بەرسە ھالاكتۇر.

ئىرادىلىك، نەسىلسىز،
قايسى ئۇلاق بىلەمسىز؟

48

زىرائەتنىڭ گۈزىلى،
نېمەتلەرنىڭ ئەۋزىلى.
ئۇنى كۈيلەپ دېخاننىڭ،
پۈتمەس ناخشا - غەزىلى.

يېتىلەر ئۇ تەر بىلەن،
قۇچاقلىشىپ يەر بىلەن.
مۇرات تاپار ئۇ گۈزەل،
دېخاندەك پاك ئەر بىلەن.

كىرپىكلىرى نەشتەردەك،
قۇلاقلىرى خەنجەردەك.
كۈلسە ئالتۇن چىشلىرى،
چاقناپ كېتەر مەرمەردەك.

مېھرى ئاتەش، ئۇنىڭغا —
كويمەيدىغان ئىنسان يوق.
ئۇ بولمىسا ئىنسانغا،
ياشايدىغان ئىمكان يوق.

خاسىيەتتە تەڭداشسىز،
تېپىڭ نىمە سەپداش سىز.

49

مەلىكىسى ئېتىزنىڭ،
پوپۇك تاجى بېشىدا.
قانىتى كوپ، كېرىلگەن،
تەڭپۇڭ ئىككى يېقىدا.

ئالتۇن قوچاق تۇتقاندەك،
گويا ھەر بىر مەلىكە.
توي تارتىشىپ ماڭغاندەك،
ھەتتا بايرام، سەيلىگە.

قىزىغى ھەر قوچاقنىڭ،
باردۇر زەرلىك ساقىلى.
بۇ دانلىق بىر زىرائەت،
قېنى دوستلار تاپايلى؟

50

چىچىگى - يەي چىچىگى،
سۇسۇن رەڭلىك چىچىگى.
ئۇنىڭ بىلەن چىرايلىق،
ئېتىزلارنىڭ ئىستىگى.

يېتىلگەندە دانلىرى،
غىلدىرلايدۇ ئالقانىدا.
ئىسسىل شەرۋەت چىقىدۇ،
زاۋۇتلاردا تارتقاندا.

يەپ قويارمىش شەيتانمۇ،
ئۇ قېتىلغان توپىنى.
ياشا دەيمەن، داڭلايمەن،
بۇنى تاپقان ئۆكىنى!

51

ئىسسىق ياققا ماسلاشقان،
بويى پاكار باراقسان.
ئاپپاق ماموق گۈللىرى،
شاخ - شېخىغا ياراشقان.

تويى بولار كۈزلۈگى،
قىزلار يىغار ئېتەككە.
ئايلاندۇرار فابرىكا،
ئۇنى رەڭدار رەختلەرگە.

ئاڭا مۇھتاج بارچىمىز،
ئۇ بىلەن ئەل غۇرۇرلۇق.
ئۇ كام بولسا تۇرمۇشمۇ،
بولماس ئەسلا ھۇزۇرلۇق.

بەس - بەس بىلەن تاپارسىز،
قوشاقچىمۇ قاتارسىز.

52

كوكۇلىسى تالادا،
يەردە ئالتۇن قوزۇقتۇر.
توككەن تەرنىڭ مېۋىسى،
يېسەڭ تاتلىق سۇلۇقتۇر.

پادىشاسى تاماقنىڭ،
ئۇنىڭ بىلەن سۆلەتلىك.
قانداق كوكتات شۇنچىلا،
ئەل ئىچىدە ھۆرمەتلىك.

53

قەۋەت - قەۋەت چاپانلىق،
گىرە - گىرە قالپاقلىق.
ئۆزى سەيدۇر يېيىشلىك،
ۋىتامىنلىق، تائاملىق.

ئاڭا لايىق نام بولار،
كوكات پوگزەك دېسەڭلار.
ئەڭ ياخشىسى ئىسمىنى،
ئېيتىڭلارچۇ بىلسەڭلار.

54

قىزىل، سېرىق رەڭگى بار،
ئۆزگىچە بىر تەمى بار.
تاماق بەتتام ئۇنىڭسىز،
كاتتا داڭقى، شەنى بار.

ئىشتىھالىق بولىدۇ،
لەغمەن - ئۇگرە ئۇنىڭدا.
قىزىل مىلىق دەيدىكەن،
ئۇيغۇر تىلىدا بۇرۇندا.

خام يېيىشكە بولىدۇ -
قىزىلىنى سېپىدىن.
ئېيتىپ بېقىڭ نامىنى،
بۇ سەي ئەسلى نىمىكەن؟

55

يەرنىڭ قويرۇق يېغىدۇر،
كوكات ئۇنىڭ يېغىدۇر.
كېرەك ئۇگرە، شورپىغا،
ئۆزگىسىدىن نېرىدۇر.

دورىلىقتا ھەممە تىلىك،
مېھرىگىيا دەۋېرىڭ.
چاتاق بولسا ئۆپكىدە،
ئىلغىماستىن يەۋېرىڭ.

ئۇكام سىزمۇ يىگەنسىز،
تەمىنىمۇ بىلگەنسىز؟

بەستى مەزمۇت چىناردەك،
پۇراقلىرى ئىپاردەك.
رەڭدارلىغى ئاق - سېرىق،
ھەتتا قىزىل ئاناردەك.

ياپىراق ئارا يالتىرار،
كوك ئاسماننىڭ كوزىدەك.
كورۇنۇشى، سويۇملۇك —
ئەمگەكچىنىڭ يۇزىدەك.

داڭلىق يۇرتى سانسىلار،
گۇزەل ئىلى باغلىرى.
توقسۇزتارا، تېكەسلەر،
ھەممە موخۇر تاغلىرى.

بۇ يۇرتلارنى باھاردا،
قاپلار چېچەك تۇمانى.
كۇزدە كەلسەك باغلاردا،
ياتار ھوسۇل خامانى.

بىلسەڭ باغۋەن تاغاڭنىڭ،
مېھنىتى بۇ، تەرى بۇ.
يەسەڭ چىقار خۇمارىڭ،
ئېيتقىن قايسى مېۋە بۇ.

مېۋىزارلىق ئىچىدە،
مەغرۇر، ئىگىز بويى بار.
مېۋىسىمۇ چۇرۇكتۇر،
شېرىن تاتلىق سۇيى بار.

يېتىلگەندە كورسەڭىز،
سىز قوڭغۇراق چاغلايسىز.
گەر يېسەڭىز تەمىنى،
ياخشىكەن دەپ داڭلايسىز.

كورلا، غۇلجا، سۇيدۇڭ دەپ
ئۇنىڭ قۇتلۇق يۇرتى بار.
باغۋەنلىرى چېۋەردۇر،
يېڭى سەرخىل سورتى بار.

ياشنىتىدۇ يۇرەكنى،
دورا بولار كېسەلگە.
ئۇ مېۋىلەر سۇلتانى،
تەڭلىشىدۇ ھەسەلگە.

ئەتىۋارى بولەكچە،
قانداق مېۋە ئېيتىڭلار.
باش باھاردا سىلەرمۇ،
بېغىڭلارغا تىكىڭلار.

58

پىشقان چاغدا، كورسەڭ باغدا،
باغنىڭ ئالتۇن تاجى دەيسەن.
تاگلىيىگىدا سېرىق مايدەك،
ئېرىپ كېتەر قانماي يەيسەن.

شەربىتىگە، شىرنىسىگە،
قايىل بولماس كىشى يوقتۇر.
مېغىزىمۇ جىگدەك ئوخشاش،
يېسەڭ هوزۇر، ئوزۇقلۇقتۇر.

كەهرىۋادەك هەر دانىسى،
مۆۋىلەرنىڭ بۇ قايسىسى؟

59

هال ۋە توق چىچەكلىرى،
ئامراق هەسەل هەرىلىرى.
شاخلىرىنى ئېگەر يەرگە،
يېتىلگەندە مېۋىلىرى.

ئۇزۇۋالساڭ بىخ جايىدىن،
ۋىلىلدە قىلىپ چىقار سۈيى.
بۇ هال بوۋاق كۆلكىمىسىدەك،
سالار دىلغا شاتلىق كۈيى.

پوستى ئۈنىڭ قەغەزچىلىك،
لەززىتىدىن يايرار جېنىڭ.
تامشىغاندا چاپلىشىدۇ،
لەۋلىرىگە هەتتا تىلىڭ.

ئىشتىن يېنىپ كەلسەڭ هېرىپ،
شاخلار ساڭا سۇنار شەرۋەت.
شۇ خىل يېتىشتۈرگەن،
باغۋەنگە مىڭ دەيسەن رەهمەت.

بۇ مېۋىنى يىگەنمىدىڭ؟
يېسەڭ نىمە بىلگەنمىدىڭ؟

60

شېهىتلارنىڭ قانلىرىدەك،
گۈلى قىزىل، پوستى قىزىل.
ئىچ باغرىنى يېرىپ كىرسەڭ،
ئۇنىدىن چىقار دېنى قىزىل.

تېپتىملىق سۇ چىقىدىغان،
ئىچى زۇرەت قۇمۇلاقتۇر.
خىسلىتى زور، ئىسىل مېۋە،
تېپىڭ ئۆزى دومىلاقتۇر؟

61

بۇدۇر - چوقۇر تېشى قۇرۇق،
خام قايماقتەك ئىچى ئوزۇق.
تەڭ ئىككىگە بولگىنى،
قوسىقىدا باردۇر يورۇق.

خام چېغىدا يېشىل تونلۇق،
يېتىلمەستىن يېمىگەيسىز.
يەپ قويسىڭىز كىرمەي گەپكە،
«ۋاي جان قوساق» دېمىگەيسىز.

زەھەرلىكتۇر يېشىل تونى،
ساۋاقداشىم تېپىڭ بۇنى؟

62

پەنجىرىلىك ياپراقلىرى،
ساڭگۇل - سۇڭگۇل ساپاقلىرى.
پىشقىنىدا تەمدە خىجىل،
قەندىلچىنىڭ ناۋاتلىرى.

يەتمىش خىلدىن ئاشار نامى،
ماكانىدۇر گۈزەل تۇرپان.
ۋەتەنگە شان كەلتۈرمەكتە،
تونار ئۇنى پۈتكۈل جاھان.

ھول يېگىنى - قۇرۇق يېگىن،
ۋىتامىنلىق تائام ساڭا.
كۆز ئالدىڭغا كەلگەن بولسا،
جاۋابىنى يازغىن ماڭا؟

63

بوغۇم - بوغۇم دەستىسى،
تال - تال تالا پەنجىسى.
ئۇسىز بولماس ئۆيلەرنىڭ،
تازىلىقتا پەيزىنى.

ئۆزى سادىق خىزمەتكار،
ئىشلەر سېپى قالغىچە.
دائىم ياتار پەگادا،
قاچان ئىشقا سالغىچە.

بارچە ئۆيگە كېرەكتۇر،
تاپقان كىشى زىرەكتۇر.

64

تۇتقىسى بار، تېگى كەڭ،
ئاغزى ئىككى، بويىنى بىر.
تازىلىققا ياردەمچى،
يوقتۇر ئاندا باشقا سىر.

ئېگىلىسەن ئۇنىڭغا،
ھەر كۈنلۈكى كۆپ قېتىم.
ئائىلىدە جىق ئىشى،
تاپماس ئەسلا ھېچ تىنىم.

ساقلىغىڭمۇ چاغلىقتۇر،
ئۇنى يوقلاپ تۇرمىساڭ.
تاپمىغىڭمۇ تەس ئەمەس،
بىر ئاز ئوبدان ئويلىساڭ؟

65

تېشى قارا قورۇمدۇر،
تەگسەڭ يۇقار قارىسى.
ئاڭا مايىل، مۇھتاجدۇر،
ئادەمزات بالىسى.

سېنىڭ ئۈچۈن جانىپىدا،
تەييار خىزمەت ئۆتەشكە.
خامنى پىششىق قىلىشقا،
كىرەر ئوتقا، ئاتەشكە.

جان دوستىدۇر ئاپىڭىز،
رەھمەت دەيمەن تاپسىڭىز.

66

مەش ـ ئوچاققا ماسلاشقان،
پۇت ـ قوللىرى ئالماشقان.
ئوتقا كىرەر مەردانە،
تۇتقۇچى بەك قاملاشقان.

كۆيمەس ئۇنىڭ قوللىرى،
تۇتسا كۆمۈر چوغىنى،
پولات تاۋلاش سېخىدا،
باردۇر ئۇنىڭ يوغىنى.

ھەممە ئۆيدىن تېپىڭلار،
ئىسمى نېمە ئېيتىڭلار؟

67

قۇچىقىدەك ئانىنىڭ،
قويىنى ئىللىق ماكاندۇر.
تۇغۇلۇپلا ياتىسەن،
پاكىز شۇنچە ئارامدۇر.

ئانىلارنىڭ باغرىغا،
رىشتى مەھكەم چېتىقلىق.
بوۋاق بارلا ئۆيىنىڭكى،
ئەڭ تۆرىگە تىزىقلىق.

قوڭغۇراقلىق، تۇمارلىق،
خۇددى كاككى تۇياقلىق.
غىلدىر - غىلدىر مېڭىشى،
قوزغار سەندە ئۇماقلىق.

ئەتىۋارلىق بۇ نېمە؟
تاتلىق جاۋاپ بەرگىنە.

68

كەلسە ئەگەر خەۋەرچى،
قوپار دەرھال ئۇسۇلچى.
ۋاڭ - ۋۇڭ ھەمدە تاقىر - تاق،
نەغمە باشلار ئويۇنچى.

ئۈنچە مارجان، مەرۋايىت،
قۇيۇلىدۇ غۇقۇراپ.
تىلسىماتتەك ياغار ھەم،
ئاپپاق قارلار پۇرقىراپ.

دوست، بۇ قانداق كارامەت،
تاپقىن بولسا ماھارەت.

69

كۆركەم، نازۇك بويى بار،
ھەر باھاردا تويى بار.
ئاڭا ھەر بىر ياشنىغىكى،
دوست بولۇشتەك ئويى بار.

چوڭ بولغاندا يېيىلىپ،
چىقار مېۋە، سايىسى.
شۇڭا ئۇنى ئاسراش،
بارچىمىزنىڭ غايىسى.

ھوسۇن قاتار ۋەتەنگە،
قورغان بولار گۈلشەنگە.

70

لىپ - لىپ قىلار قۇيرۇغى،
قىلتىرىقتەك پاچىقى.
گۈلدۈرماما ياڭرىسا،
تەييار ئۇنىڭ چاقچىقى:

— «ئاگاھ بول! دەر قۇشلارغا —
ئاسمان چۈشۈپ كەتمەكچى».
بولار ئۆزى قۇشلارنىڭ،
ھالىغىمۇ يەتمەكچى.

ئوڭدا يېتىپ، كۆككە ئۇ،
قارىتىدۇ تاپانىنى.
دەيدۇ: «تىرەپ قالىمەن،
غۇلاپ چۈشسە ئاسمانىنى».

ياخشى دېمەس كىشىلەر،
ئاشۇنداق پو ئاتقانىنى.
چىچەن دەيمەن ئويلىنىپ،
بۇ قۇشنى دەل تاپقانىنى؟

71

بەش بارماقنى كۆرگەندەك،
سەلتەنەتلىك تاجىسى.
ئۆز ئىسمىنى كۈيلەيدۇ،
بىر خىل ئېيتقان ناخشىسى.

بەزى - بەزى «كىھ» دەيدۇ،
خۇددى پاۋۇز بەرگەندەك.
ئۇچۇشلىرى گوياكى،
لەگلەك ئۇلىجا كەتكەندەك.

چىمەلتەكتەك تۇمشۇغى،
ئەتلەس ئوخشاش كۆينىگى.
توي تارتىشىپ باھاردا،
يوقاپ كېتەر كۆزلۈكى.

بارمۇ زىيان - پايدىسى،
بۇ قۇشلارنىڭ قايسىسى؟

72

ھاياتلىقنىڭ ئۆزۈگى،
ئەمما كۆزگە كۆرۈنمەس.
ئىنسان، ھايۋان، ئۆسۈملۈك،
ئۇنىڭسىز كۈن كەچۈرمەس.

يەپ - ئىچمىشتە ھاجەتسىز،
قوشۇق بىلەن چوكىنىڭىز.
بۇرۇن بىلەن يىنىشىڭىز،
ھەزىم قىلار ئۇپكىڭىز.

ئايرۇپىلان، قۇشلارمۇ،
ئۇنىڭسىز ھېچ ئۇچالماس.
چوققۇر خاكلار تەكتىدە،
ئىشلار غەلبە قۇچالماس.

ئەڭ قىزىقى ئۇيقۇدا،
ياتقاندىمۇ كېرەك ئۇ.
ھېكمىتى زور شۇنچىلا،
دوستۇم تاپقىن نىمە بۇ؟

73

ئۇزى يۇمشاق، تېنى يوق،
ئازگال يەردە جېنى يوق.
پەسنى تاپسا چاپىدۇ،
قانىتى يوق، پۇتى يوق.

كىرەلەيدۇ سوغدا ئۇ،
قەن - ناۋاتنىڭ شەكلىگە.
بۇلۇت بولۇپ ئىسسىقتا،
چىقار كوكنىڭ قەھرىگە.

يازدا يامغۇر ۋە شەبنەم،
قىشتا ئاپپاق قار بولار.
ئۇنىڭ بىلەن يەر - زىمىنغا،
ھاياتلىققا كۈچ تولار.

زىرائەتنىڭ قېنىدۇر،
بارچە جاننىڭ جېنىدۇر.
خاسىيەتلىك، كېرەكلىك،
ئېيتىڭ دوست بۇ نىمىدۇر؟

74

ئۇزى دوگىلەك ئالتۇن شار،
يەر - جاھاندا نۇر چاچار.
تىرىكلىكنىڭ ئانىسى،
ھارارەتلىك مېھرى بار.

كائىناتتەك ئايلىنار،
ئاي - يۇلتۇزلار بېقىنار.
يەر - شارىمۇ كوكسىنى،
تۇتۇپ ئاڭا ئىسسىنار.

ئاگا جىمى جانلىقتا،
ئىنتىزار بار، ھۆرمەت بار.
ئازاتلىققا سىمۋول،
ئۇ يوق يەردە زۇلمەت بار.

پىكىر قىلىڭ ئوبدان دوست،
جاۋاپ بېرىڭ تېز، راۋرۇس!

75

دەسلەپتە سىز كۆرگەندە،
ئوغاق دەيسىز ئاسماندا.
ئون بەش كۈنلەر ئۆتكەندە،
ئوخشار دوگىلەك ئاق نانغا.

ئايلىنىدۇ بۇ چاغدا،
كۆك ئاسماننىڭ شاھىغا.
چاچار كۈمۈچ شولىلار،
تاغۇ دېڭىز، ۋادىغا.

تەنتەنىلىك ئوتىدۇ،
ئون بەش كۈنى نۇر چېچىپ.
بارغانسېرى كېمىيىپ،
چىقار كەچتە كېچىكىپ.

سولغاي ئوغاق شەكلىگە —
كېلىپ ئۆتەر پىنھانىغا.
بۇ تۇراقسىز كۈمۈش شار،
قىزىقارلىق ئىنسانغا.

پەننى ساۋات بىلگەنگە،
سىرلىق ئەمەس بۇ ئىشلار.
قېنى بۇنى بىلسەڭلار،
كىچىك دوستلار ئېيتىڭلار.

76

سېنى دائىم كۆتىرەر،
ئەركىلىتەر، كۆلدۈرەر.
كىيىم بېرىپ، نان بېرىپ،
ئەزىز قىلار، ئۆستۈرەر.

ئەقىدەڭنى، ئەجرىڭنى،
شەربەت قىلار تەرىڭنى.
باي قىلارۇ، خار قىلماس،
بېغىشلىساڭ قەلبىڭنى.

ئون توت يەردە پەدىسى،
مەپتۇن قىلار نەغمىسى.
بۇلار ئاگا خوجايىن،
بولسا كىمنىڭ ھەۋىسى.

79

ئوراقلىق بەش قۇلاقتا،
بەش پولات سىم غولاچتا.
سادا چىقار جاراڭلىق،
چالساڭ پولات تىرناقتا.

مەيدىسىدە خەرىگى،
دەستىسىدە پەدىسى.
چالغۇچىنىڭ قولىدا،
بولەكچىلا ئەۋجىسى.

ئاشۇ سازدا ئەجەمنىڭ،
داڭقى كەتتى جاھانغا.
ئۈمىدى مۇقام پەرۋاز قىپ،
كوكنى يېرىپ ھەريانغا.

ئاشۇ سازنىڭ خەرىگى،
بولۇپ قالسام بىر قېتىم.
يېتەر ئىدىم مەقسەتكە،
قانار ئىدى تىلىگىم.

پەخىرلىنىپ شۇ سازدىن،
غۇرۇرلىنىش خاس بىزگە.
تېپىڭ يازدىم ئاددىلا،
تەرىپىنى مەن سىزگە؟

80

ئون بەش كۇنلۇك ئاي ئوخشاش،
دوپ ـ دۇگلەك قاستانلىق.
قاسقان ئىچى ئايلىنىپ،
شىلدىر ـ شىلدىر ھالقىلىق.

نىپىز تېرە قاپلانغان،
بىر بوغۇملۇق ئات قويغان.
پەدىسى يوق، ئەمما ئۇ،
ساز ئىچىدە قوماندان.

بۇ ساز ئاۋاز چىقارماي،
باشلانمايدۇ مۇزىكا.
مۇزىكىدا رىتىملىق،
يول باشلايدۇ دائىما.

پەدىسى يوق، تارى يوق،
نەقىش بىلەن كارى چوڭ.
ئۆزى ئاددى رولى يوق،
قانداق ساز بۇ نازى① يوق؟

81

قاتار تۇشۇك قوسىقى،
بىر گەز كەلمەس ئۇزۇنى.
ئىتىز-يايلاق، سەھنىدە،
چالساڭ ئەپلىك، كوپ مۇڭى.

ئۇنى ئەجەپ ياڭراقتۇر،
ئاڭا ھەممە ئامراقتۇر.
ناخشا ئېيتار يەل بىلەن،
ھەسسىيات ئۇندا قايناقتۇر.

① قولغا ئالسىلا سازلاپ ئولتۇرماي چالغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىدە.

كورگەنمۇ سەن، شۇنداق ساز،
بىلسەڭ ماڭا جاۋاپ بەر!

82

مولدۇر بۇلاق، جۇپ بۇلاق،
قارىغاتتەك دۇمىلاق.
گوھىردۇر جىنىگىنىڭ،
جىم تۇرمايدۇ، شوخ ئويناق.

ئادەم بىلەن جانلىققا،
يول كورسىتەر چىراق ئۇ.
ئۇسىز كېچە-كۈندۈزنىڭ،
پەرقى يوقلا قاراڭغۇ.

تېپىشقا تېز ئالدىراڭ،
ئۇنى دائىم ئاسراڭ.

83

ئىككى مۈلۈك ئىلكىگىدە،
ئوتقا-سۇغا جايلاشقان.
ماي تارتىشقان ئادەمدەك،
ئىككى ياققا قاراشقان.

ئەمما ئىناق ئىككىسى،
تۇتاش يىلتىز رىشتىسى.
تەڭ ئىشلەيدۇ ئىشلارنى،
كۆرۈنمەستىن بىر - بىرى.

ئۇلار ئۇچقۇر خەۋەرچى،
ئىشلەپ زادى ھارمايدۇ.
سىزگە خەۋەر بېرىشتە،
ئىلگىر - كېيىن قالمايدۇ.

قېنى ئويدان ئويلاڭچۇ؟
جاۋابنى يوللاڭچۇ!

84

گوشلۇك قاپقا ئىچىدە،
ئۈنچە - مارجان قوزۇقلار.
ماگار پىنھان، زىندانغا،
ئۇ ئارقىلىق ئوزۇقلار.

ئۇ بولمىسا ئىشىڭ تەس،
مەيدەڭ بولار ئىگىز - پەس.
تاپقان بولساڭ ساۋاقداش،
جاۋاپ بەرگىن تۇرۇپ دەس.

85

ئالتۇن ساراي، ھول ساراي،
ئىچى ھەيۋەت گۈل ساراي.
سايراپ تۇرار ھەم ئويناپ،
ئۇندا قىزىل شوخ «تورغاي».

سوز، مەقسەتنى ئۇقتۇرۇش،
ئۇ، تورغاينىڭ خىسلىتى.
پۇلغا سېتىپ ئالغۇسىز،
چەكسىز ئۇنىڭ ھېكمىتى.

سەندىمۇ بار بۇ تورغاي،
ئېيتقىن نىمە مەن سوراي؟

86

«ئالتۇن ساراي» ئۈستىدە،
قوش تۆگلۈك بار ھاۋالىق.
ئېتىلسە ھەر تۆگلۈك —
ھەر ئىنسانغا جاپالىق.

خۇددى پوستەك ئۇ تۇگۈلۈك،
توپا - چاڭغا يول بەرمەس.
ئۇسسىز يوتقان — كورپىلەر،
تازا بولماس، ئۆلگۈرمەس.

ئاسرا سەن، قەدىرلە،
خاسىيەتلىك تۇگۈلۈكنى.
نېمە دېسەڭ بولار شۇ —
يۈزۈڭدىكى دوگلۈكنى؟

87

قويرۇغىدا سۇ ئىچەر،
تۇمشۇغىدا ئوت يانار.
كۈن ئولتۇرۇش بىلەن ئۇ،
كاتتا ئابروي قازىنار.

نۇرى ھەر يان چېچىلار،
پارچە ئۆيدىن تېپىلار.
ياز كۈنلىرى ئۇنىڭغا،
پەرۋانىلار ئېتىلار.

تىلى ئوتلۇق جانىۋار،
ئۆيلا قانداق نامى بار؟

88

يېڭى زامان چېرىغى،
يېپتەك ئىنچىك پىلىگى.
يوقكەن ھەتتا ئۇنىڭغا،
كىرسىنىڭمۇ كېرىگى.

يوقكەن ھەمدە تۇتۇنى،
يورۇقلۇقتا چولپانكەن.
كىتاب كورسەڭ ئولتۇرۇپ،
راھەت ئىكەن، ئوبدانكەن.

قانداق چىراق ئۇ پارلاق،
دوستۇم ئوبدان ئويلاپ باق؟

89

سىرتى قەلەي، ئىچى گويا،
غۇگۇلدىغان لەگلەكتۇر.
ھەممە ئۆيگە كېرەك ئۇ،
ماگىزىندا ئەلۋەكتۇر.

ھاۋاسى يوق، ئوتى يوق،
قوش قەۋەتلىك ئەينەكتۇر.
قايناقسۇنى سوۋۇتماي،
ساقلايدىغان چەينەكتۇر.

نېمىدۇر ئۇ تېپىڭلار،
قانداق سىر بار يېشىڭلار؟

90

ئولتۇرىدۇ ئۈستەلدە،
قۇرۇپ ئەپچىل بەدەشقان.
پاكىز شۇنچە خالىس ھەم،
قىلىقلىرى قاملاشقان.

قاراپ تۇرار قارىساڭ،
ماراپ قويار قارىماڭ.
جىلمىيىدۇ جىلمايساڭ،
قىڭغىيىدۇ قىڭغايساڭ.

قارا قونسا يۈزۈڭگە،
جاۋاپ بەرمەس سۆزۈڭگە.
گەپ قىلساڭ تەڭ گەپ قىلار،
جاۋاپ بەرمەس سۆزۈڭگە.

ئەمەس ئۆزى سېھىرلىق،
تاپساڭ دەيمەن ئەقىللىق.

91

ئەپچىل ساندۇق ھەيۋەتلىك،
ئىچى ئىسىل ھېكمەتلىك.
ئۆيدە تۇرۇپ كىنونى،
كۆرسىتىدۇ بىر ئەپلىك.

ناخشا ئېيتقان ئەرتىسنىڭ،
كۆرەلەيسەن تۇرقىنى.
بوۋاي - موماي يول ماڭماي،
سۈرەر ھايات زوقىنى.

ئوقۇتقۇچى ئۆتسە دەرس،
ئاڭلالايسەن بىمالال.
قانداق ساندۇق ئېيتقىنا،
بولۇپ قالاي مەن خوشال.

92

يېزىۋالار قەلەمسىز،
ناخشا ئېيتساڭ، ساز چالساڭ.
قاچان - قاچان بولمىسۇن،
ئېيتىپ بېرەر خالىساڭ.

قورۇلۇشى توت بۇرجەك،
گوياكى بىر سەھنىدەك.
ئىچىك لىپىتا تىلىدۇر،
يوگىلىدۇ تەخسىدەك.

كورگەنمۇسىز، بىلەمسىز؟
ئاڭا ناخشا بىرەمسىز؟

93

جىسمى بارۇ، جېنى يوق،
ئاغزى بارۇ، تىلى يوق.
ئەتىۋارلىق يەكمۇ ئۇ،
يۇرمەيدىغان يېرى يوق.

ئېتىز، خامان، باغلاردا،
يايلاق، ئورمان، تاغلاردا.
ناخشا ئېيتار، ساز چالار،
ھەتتا چوڭقۇر خاڭلاردا.

سوزلەپ بېرەر ھەممىنى،
ئىش-چىلىشنى، غەلبىنى.

94

قول ئاياقسىز جانىۋار،
بىر تۇتامدۇر قوسىغى.
توۋەن ياقتا ئاغزى بار،
يۇقۇرىدا قۇلىغى.

كۈنلۈك، ئايلىق يەرلەردىن،
تۇققان، دوستىنى چىللاشتا.
ئۆزى يەكمۇ لازىمدۇر،
سالاملارنى يوللاشتا.

ئىدارە-يۇ، مەكتەپلەر،
خالى ئەمەس ئۇنىڭدىن.
پۈتتۈرسەن جىق ئىشنى،
قوپماي تۇرۇپ ئورنىڭدىن.

95

چىقسا يولغا دادىسى،
قالماس ھەرگىز بالىسى.
بەيگە چاپقان تايچاقتەك،
ئالدىن كېتەر نەۋرىسى.

ئاتا باسقان بىر مەنزىل،
ئاتىمىش مەنزىل بالىغا.
ئۇ بالىمۇ بالىسىز،
سىلجالمايدۇ ئالدىغا.

ئاتا ـ بالا ئۈچىنىڭ،
بىر ئورۇندا پەللىسى.
رېتىملىقتۇر نەۋرىنىڭ،
چىك ـ چىك قىلغان نەغمىسى.

نىمە دوستۇم ئويلاپ تاپ،
ئۇلار بىلەن سەنمۇ چاپ.

96

سۇ يۈزىدە كورسىڭىز،
ئىمارەتتۇر قەۋەتلىك.
پىسەنت قىلماس ئۇرسىمۇ،
بوران، دولقۇن شىددەتلىك.

كوچۈپ بارار شەھەردەك،
قىتئەلەردىن ـ قىتئەگە.
بەك كوڭۈللۈك ئۇنىڭدا،
ئاتلانسىڭىز سەپەرگە.

ئىچىدە تەل ھەممىسى،
يىمەك، ئويۇن بەزمىسى.
دەيسىز يېشىل دېڭىزنىڭ،
تىياتىرى، سەھنىسى.

ھەۋەسىڭىز كېلىدۇ،
رولچىسىغا رولىغا.
سۇ يۈزىدە چىرايلىق،
چاقناپ تۇرغان يولىغا.

ئۇنىڭدا سالقىن، ساپ ھاۋا،
ھوزۇرلىنىپ ياپرايسىز.
تېپىپ بېقىڭ ئىسمىنى،
چوڭ بولغاندا ھايدارسىز.

97

كۆمۈش تۈتۈن يايلىق،
ئۇزۇن تەنلىك جانىۋار.
نېفىت، كومۇر ئوزۇقى،
تۈپ ـ تۈز يولدا يورغىلار.

سەپەردە چارچىماس،
نەرە تارتسا سوتكىلاپ.
ئۆچەي - باغرى سارايدەك،
تاپقىن دوستۇم سەن ئويلاپ.

98

ئىككى چاقلىق تۇلپاردۇر،
دىۋىتمىسەڭ يۈگۈرمەس.
چاپقىنىڭدا ئارقاڭدا،
ئىزلا قالار ئۈزۈلمەس.

يول يۈرگەندە ئارامدۇر،
تاپساڭ ئاكاڭ خوشالدۇر.

99

بىر مۆجىزات كۆردۈمكى،
ئالتۇن شەلمەك تونى بار.
يۈرىگىدە ئوت كۆيسە،
قورسىقىدا سۇ قاينار.

گەجگىسىدە ئاغزى بار،
كىندىگىدە جوغىسى.
ھوشۇغىدا بۇرنى بار،
ئىككى ياندا قۇلىقى.

تىزىپ قويساڭ ئۈستەلگە،
ئۆيۈڭگىمۇ يارىشار.
بۇنى تاپقان دوستلارنىڭ،
زېھنى ئۆتكۈر - ئەقلى بار.

100

ئۆزى كىچىك كېلىشكەن،
چىشى ئۆتكۈر كىرىشكەن.
ئەسۋاپ ئىكەن كېرەكلىك،
ئىشى رەختلا كېسىشكەن.

ئوينىمىسۇن ئۈكەڭگىز،
تېپىلىڭ بۇنى ئوقۇسىڭىز؟

101

ئاق كىرىستال چاپىنى،
نېپىز پاكىچۇ كوينىگى.
لەگپۈك قوساق دومىلاق،
سېرىق ياغدەك يۈرىگى.

بىر پاخلانچە قۇۋۇتى،
تىكتاك توپتەك سۈرىتى.

102

ئەتىگەندە توت پۇتلۇق،
پادىشادەك كىپتى بار.
چۈشتە بولسا ئىككى پۇت،
ھەر نە ئىشقا ئېپى بار.

كەچتە بولسا ئۈچ پۇتلۇق،
ئۇستا كىلەر پەرمانىغا.
ئويلاپ باقىن بۇ ئىشلار،
باپ كىلەمدۇ ئىنسانىغا؟

103

قول - پۇتىنىڭ سانى بولماس،
كوزدە كورۇپ تۇتۇپ بولماس.
نەرە تارتىپ چىقىپ كەلسە،
گوياكى ئۇ، كۈچلۈك يولۋاس.

بەزىدە ئۇ مۇلايىمدۇر،
سويۈپ ئوتەر يۈزلىرىڭنى.
ۋە بەزىدە توپا - چاڭغا،
كومۇپ تاشلار كوزلىرىڭنى.

تەبىئەتنىڭ سۇپۇرگىسى،
قۇم - دوڭلەرنى كوچۇرگۈچى.
دولقۇن قوزغاپ دېڭىزلاردا،
قېيىقلارنى كومتۇرگۈچى.

ئاڭا ئورمان قورغان بولار،
قورغان بولسا ئوبدان بولار.
بۇنى تاپقان، بۇنى توسقان،
ئەقىللىق قىز — ئوغلان بولار.

104

گايى ئاپپاق، گاھى قارا،
گاھى تۇتاش، گاھى ئالا.
گاھى ئىگىز، گاھىدا پەس،
ئۇچۇپ يۈرەر ساما ئارا.

ئۇچقان بىلەن قانىتى يوق،
بەزى ھول ئۇ، بەزى قۇرۇق.
بىغەم، قورقماس تىلسىماتكى،
زەربە يەتمەس تەگسەمۇ ئوق.

قىشتا ئاپپاق ئۈن تاسقىسا،
سۇ سېپىدۇ گۈزەل يازدا.
ئۇنىڭ بىلەن ياراپ كېتەر،
ياشناپ كېتەر يېشىل مايسا.

يۇمشاق تېنى، بەستى باردۇر،
تاپقان دوستىنىڭ پەمى باردۇر.

105

چاشقىنىدەك پەرى چاشقا،
كۆكتىن چۈشەر سىماپ تامچا.
بەزى سىم-سىم، بەزى شار-شۇر،
ئاچچىقلانسا ئىپەك قامچا.

كۆكرەك كېرىپ ئەندىكمەستىن،
باغ-چەمەنلەر يۇيۇنىدۇ.
ئابى ھايات بىر چەشمىكى،
جانلىق جاھان تويۇنىدۇ.

ھاياتلىقتا قاندۇر گويا،
قاقاسلىقتا بەكمۇ دورا.
بىلمەك بولساڭ بۇلۇتلۇق كۈن،
پەس ئۇچۇشقان قۇشتىن سورا.

106

كېلەر، كەلسە گۈلباھار،
ئۆي ئىچىگە ئۆي سالار.
قورۇنمايدۇ ئادەمدىن،
ئىناق دوست بوپ ئارلىشار.

ئالا - بولماش قۇشنى،
يېقىملىقتۇر قۇشنى.
رەقىبىدۇر يىلاننىڭ،
ئۆزى قۇشنىڭ ئومنى.

ياگاق ئاستى بېغىررەڭ،
قايسى قۇش بۇ ماگا دەڭ؟

107

قۇشنىڭ مومىن يۇگىچى،
پىشايۋاندا ئۇۋۇسى.
كوكۇش، قارا ھەم ئالا،
كىيىۋالغان جۇۋىسى.

ئوخشاشلا توت پەسىلدە،
چىقماس يىراق سەپەرگە.
دەرس تەكرار قىلغاندەك،
بۇغۇلدايدۇ سەھەردە.

سىمۋول ئۇ تىنچلىققا،
ئالدىرىغىن تېپىشقا.

108

دەريا - دېڭىز كەچسىمۇ،
قاپتىلغا كەلمەيدۇ.
يازغۇ مەيلى قىشتىمۇ،
سۇنى سوغاق سەزمەيدۇ.

ياخشى ماكان سۇ ئاگا،
ئۈزۈپ ئويىنار قېيىقتەك.
قۇرۇقلۇقتا ئىنغاڭلاپ،
ئاران ماگار ئېيىقتەك.

توخۇمى بار، پېيى بار،
تاپقىن قانداق ئىسمى بار؟

109

تاجىسى بار بېشىدا،
چىشى يوقتۇر ئاغزىدا.
دان ئىزلەيدۇ پۇتىدا،
تاپسا بېرەر دوستىغا.

قاراۋۇلدۇر كويۇمچان،
تەشكىلاتچان، ئەمگەكچان.
چۈشتە، تۈندە، سۈبھىدە،
سىگنالچى ئۇ ھەر قاچان.

سائىتى يوق يېنىدا،
قانداق جان ئۇ ئېيتقىنا؟

110

ئۆينىڭ ئالدى چارۋىسى،
ئەمما كۆپتۇر پايدىسى.
مېۋە بېرەر ھەر كۈنى،
باقماق ھەركىم ئارزۇسى.

خاسىيەتلىك مېۋىسى،
قاتتىق، سىلىق تېرىسى.
ئۆزى سادىق جانىۋار،
يوقتۇر ئارتۇق ھىلىسى.

ئانىلىقى ئاتەشتۇر،
ھىمارىتى كاتەكتۇر.

111

تۇت كۆزى بار دوگىلەك،
چوڭ - كىچىك ۋە رەڭگا - رەڭ.
يوق ئەمەستۇر سېنىڭدە،
ئالدىڭدا بار ئىزلىسەڭ.

ئۇ بولىسا پەشلىرىڭ،
ئىشىك گويا ھاڭغىرقاي.
ئۇ كىيىمنىڭ قۇلۇپى،
ئېيتقىن نىمە مەن سوراي؟

112

ئانا - بالا رىشتىلىق،
ھۈنىرى بار تىلىملىق.
ئانا خىزمەت ئىشلىسە،
بالا موكەر ئېدىتىلىق.

كەلمىگىچە بالىسى،
قاپاق ئاچماس ئانىسى.
بىلسەڭ ئىشىك، ساندۇقنىڭ،
سادافەتلىك ساقچىسى.

ھوقۇقىمۇ بەك كاتتا،
پەملىك بۇنى كەم تاپسا.

113

باشتا شالاڭ ساقىلى،
زىچ بۇرۇتلۇق تاپىنى.
ياقا، پەشمىز، تۈگمىسىز،
كىيگەن قات - قات چاپىنى.

يەشكەن چاغدا چاپاننى،
تارقىتار ئاچچىق پۇراق.
قېشىدىكى كىشىنىڭ،
كۆزى تۆكەر ياش مونچاق.

تەم كىرگۈزەر تائامغا،
مۇكاپات بار تاپقانغا.

114

ئوزى ئورۇق بويى تەڭ،
ئىككى دوست يار ئايرىلماس.
غىزالانساڭ سېنىڭدىن،
ياردىمىنى ئايىماس.

ئەقىللىقلەر ئۇلارنى،
كىچىكىدىن دوست تۇتار.
بەزىبىرلەر دوست قىلماي،
تامىقىغا قول تىقار.

قانداق دوست ئۇ بىلەمسەن؟
ئۇنى ياخشى كورەمسەن؟

115

ئىززەتلىك ھەم ھورمەتلىك،
كۈندۈزلىرى تورەگىدە.
خىزمەت قىلۇر كېچىسى،
بار سېنىڭمۇ ئويۈگىدە.

پاسىۋانىڭ ئۇخلىساڭ،
سەنمۇ ئۇنى قوغدىساڭ.
خوشال بولۇپ قالىمەن،
جاۋاۋىنى يوللىساڭ.

116

بار سېنىڭدە قوش ئۇستەڭ،
چوڭ كۆلدىن ئەگىپ ئۆتسەڭ.
ھېچ ۋەقە يوق سۇ كەلسە،
توساشقىلا ئۇلگۇرسەڭ.

بەزلەرنىڭ ئۇستىڭى،
يار كەتسىمۇ كارى يوق.
سادا بىرەر «شىرت - شىرت» قىپ،
پاكىز دىگەن نامى يوق.

قانداق ئۇستەڭ، قوش ئۇستەڭ؟
جاۋاپ بەرگىن خوپ كۆرسەڭ.

ئەجەل دورىسى

117

(تېپىشماقلىق تېپىشىش، ئىككى كىشىلىك لەپەر)

ئا

سىدىق دوستۇم تۇختىغىن،
بىر گېپىم بار ئويلىغىن.
ئۆزى سېرلىق تېپىشماق،
جاۋاپ بەرمەي قويمىغىن.

ب

ئېيتقىن قېنى ئاڭلاي مەن،
ئاسان بولسا تاپاي مەن.
تۈزگەن بولساڭ ياخشىلاپ،
دوستلىرىمغا داڭلايمەن.

ئا

كېپەنلىرى قەغەزدىن،
جان كىرىدۇ ئوت بىلەن.
قاناتلىرى تۇتۇندىن،
ماڭماس ھەرگىز پۇت بىلەن.

كىرىپ - چىقار ئىنسانىنىڭ،
ئىچىگە ئۇ ھېلىگەر.
چىن سادىق دوست ھېساپلار،
بايقىماستىن بەزىلەر.

ب

تاپىتىم - تاپىتىم ئۇ بەلگىم،
سىرتى قەغەز كەمپىتتۇر (؟)
ئۈنى سەتلەپ، كورسىتىش،
تېپىشماقتىنمۇ سەتتۇر.

ئا

سەتلىمەدىم سىدىقجان،
چەتلەپ كەتتىڭ ئالدىرىما.
ئوبدانراق ئويلاشقىن،
ئانچە ئاسان چاغلىما.

ئەتىۋارلاپ بەزى ياش،
سېتىۋالار پۇلىغا.
كوزە كوزەك قىلىشىپ،
قىسىۋالار قولىغا.

ب

تاپىتىم - تاپىتىم تېپىپچان،
سېتىۋالسا قەلەمدۇر.
تۇتۇۋېلىپ چىرايلىق،
خەتلەر يازسا بەلەندۇر.

ئا

قەلەم دېسەن، بەزلەر،
ناشتىسىغا يەيدىكەن.
قۇرۇم باغلاپ ئۆپكىسى،
„ئوھۇ - ئۇھۇ“ دەيدىكەن.

سەل يىراققا ماڭالماي،
ھېرىپ قالدىم دەيدىكەن.
ئاللىبۇرۇن موكچىيىپ،
قېرىپ قالدىم دەيدىكەن.

ب

مۇنداق دىگەن ۋاي ئېسىم،
ئەندى تاپتىم ئىپلاسنى.
راسا باپلاپ تۈزۈپسەن،
قويۇپ بارلىق ئىخلاسنى.

موخۇركىكەن زەھەرلىك،
چېكىش بەكمۇ خەتەرلىك.
ئەخمەق ئۇنى دوست تۇتقان،
ھاياتىدۇر ئەجەللىك.

دىمەك گەپنىڭ توغرىسى،
ئۆمرىنىڭ ئوغرىسى.
پاش قىلدۇق بىز،
موخۇركا —
چەكمە ئەجەل دورىسى.

جاۋاپلىرىڭ جايىدا

118

(تېپىشماقلىق ئېيتىشىش)

ئا

ساۋاقداشىم سەلىمە،
قىلايلى بىز ئېيتىشماق.
ئويلاپ جاۋاپ بەرگىنە،
ئېيتاي ساڭا تېپىشماق.

ب

ئوبدان دىدىڭ جەملە،
تېپىشماققا ئۇستا سەن.
تاپالمىسام كۆلمىگىن،
بۇنداق ئىشتا چولتىمەن.

ئا

نېمە يۈگۈرۈك يۈگۈرۈشتە،
مۇتەسسىكىلەت، تايچاقمۇ؟
ياكى پويىز، پاراخوت،
ئايروپىلان، پىكاپمۇ؟

نېمە يۈگۈرۈك ئويلىغىن،
كۆكتە ئۇچقان قۇشلارمۇ؟
ياكى شامال ياكى سۇ،
يا مىلتىقنىڭ ئوقىمۇ؟

ب

ئۆز ئالدىغا يۈگۈرۈكتۇر،
سەن ئېيتقانىنىڭ ھەممىسى.
ئۇچۇق كۆرگەن بولاتتۇق،
بولسا ئەگەر بەيگىسى.

تېزلىكتە ئەڭ ئۇچقۇرى،
تەپەككۇرى ئىنسانىنىڭ.
سېكۇنتلۇق يول ئاڭا،
ئارىلىغى ئاسمانىنىڭ.

كۆزنى يۇمۇپ – ئاچقىچە،
يېتەر ئايغا، مارسقا.
شۇڭا زورۇر تەپەككۇر،
كەشپىياتقا، ئوقۇشقا.

ئا

نېمە تاتلىق، لەززەتلىك،
ئىچمەككە – يۇ، يېمەككە؟
نېمە قىزىق، يېقىملىق،
ئاڭلىماققا، دېمەككە.

تاتلىق دېسەك بولارمۇ،
ئالما، ئانار، ئەنجۈرنى؟
يېقىملىق دەپ ماختىساق،
بولارمۇ گۈل باھارنى؟

ب

ئېغىز ئۈچۈن قەن تاتلىق،
قۇلاق ئۈچۈن نان تاتلىق.

ۋىجدانىمىزغا، قورقاققا،
ئورنىدە جان تاتلىق.

لەززەتلىكى مەن ئۈچۈن،
كىتاپلارنىڭ سۆزىدۇر،
يېقىملىقى — ئۇستازنىڭ،
نۇر چاقنىغان يۈزىدۇر.

ئا

نىمە ياخشى ئەسلىدە،
ئاتا - ئانا، تۇققانىمۇ.
بۇرادەر، چىن دوستلار،
ھەر نەرسىدىن ئوبدانمۇ؟

ب

ئىپتقانلارنىڭ ھەممىسى،
يامان ئەمەس ياخشىدۇر.
شۇنداقتىمۇ مېنىڭكى،
كوز قارىشىم باشقىدۇر.

ياخشىلارنىڭ ياخشىسى،
ۋەتىنىمىز — ئانىمىز.
ھەر بىر تېشى - گىياسى،
بىزنىڭ يۈرەك باغرىمىز.

ئا

بارىكاللا ساۋاقداش،
جاۋاپلىرىڭ جايىدا.
ئىلگىرىلەپسەن ئاجايىپ،
تىرىشچانلىق بايىدا.

(بىرلىكتە)

تىرىشايلى، ئوقۇيلى،
سىرلىق نەرسە قالمىسۇن.
غەلبىمىز كۈيىنى،
پۈتۈن جاھان ئاڭلىسۇن.

تېپىشماقلارغا جاۋاپ

1. مەكتەپ. 2. دەپتەر. 3. كىتاپ. 4. قەلەم.
5. مۇئەللىم. 6. 3 تە ياخشى ئوقۇغۇچى. 7. ۋاقىت.
8. تىكتاك توپ. 9. گالىستۇك. 10. قېرىنداش سالغۇچ.
11. ئايروپىلان. 12. لەگلەك. 13. كەتمەن. 14. تىراكتور.
15. ئورغاق. 16. كومباين. 17. قارغۇجا. 18. قاقىر.
19. بۇلبۇل. 20. كاككۇك. 21. تورغاي. 22. بودۇنە.
23. سېغىزخان. 24. لاچىن. 25. بۈركۈت. 26. كوكۇنەك.
27. ھوقۇش. 28. چىۋىن. 29. پاشا. 30. دۇ. 31. يىلان.
32. كىرپە. 33. پاقا. 34. چاشقان. 35. مۈشۈك.
36. ياچۇۋەك. 37. كېپىنەك. 38. پەرۋانە. 39. چۈمۈلە.
40. توشقان. 41. بورە. 42. تۈلكە. 43. توگە. 44. ئات.
45. قوي. 46. كالا. 47. خېچىر. 48. بۇغداي.
49. قوناق. 50. زىغىر. 51. پاختا. 52. سەۋزە.
53. كاپوسكا. 54. پەمىدۇر. 55. ئاشچامغۇر. 56. ئالما.
57. نەشپۈت. 58. ئۈرۈك. 59. شاپتۇل. 60. ئانار.
61. ياڭاق. 62. ئۈزۈم. 63. سۇپۇرگە. 64. چوگون.
65. قازان. 66. لاخشىگىر. 67. بوشۇك. 68. توگمەن.
69. ياش كوچەت. 70. سۇگۈچ. 71. ھوپۇپ. 72. ھاۋا.
73. سۇ. 74. قوياش. 75. ئاي. 76. يەر. 77. يەرنىڭ

سۇنىڭ ھەمرىيى. 78. دۇتار. 79. تەمبۇر. 80. داپ.
81. نەي. 82. كوز. 83. قۇلاق. 84. چىش. 85. تىل.
86. بۇرۇن. 87. لامپا. 88. لامپوچكا. 89. چايدان.
90. ئەينەك. 91. تېلېۋىزور. 92. ئۈنئالغۇ. 93. رادىيو.
94. تېلېفون. 95. سائەت. 96. پاراخوت. 97. پويىز.
98. ۋەلىسپىت. 99. ساماۋار. 100. قايچا. 101. تۇخۇم.
102. ئىنساننىڭ بالىلىق، ياشلىق ۋە قېرىلىق دەۋرلىرى.
103. شامال - بوران. 104. بۇلۇت. 105. يامغۇر.
106. قالغاچ. 107. كەپتەر. 108. ئۆدەك. 109. خوراز.
110. مىكىيان. 111. توگمە. 112. قولۇپ. 113. پىياز.
114. چوكا. 115. ئورۇن - كورپە. 116. بۇرۇن.
117. ئەجەل دوردىسى. 118. جاۋاپلىرىنىڭ جايىدا.

这是什么？
（维吾尔文）
托乎塔西·白克力著
责任编辑：亚 生
新疆青年出版社出版
（乌鲁木齐市建设路九号）
新疆新华书店发行
新疆乌苏县印刷厂印刷
787×1092毫米 1/32开本 3·125印张
1984年3月第1版 1984年3月第1次印刷
印数：1—6,700
统一书号：MR10124·89 定价：0·22元